RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PŘEHLED TISKU

Číslo: 124 (XV)

Datum: 13.6.1972.

OBSAH

Karel NOVÁK (Plánované hospodářství)	Výrobní družstevnictví v páté pětiletce	str. 2
Ing. Vlastimil HAVRÁNEK (Plánované hospodářství)	Rozvoj českého pohraničí	str. 11
Ing. Jozef ÚRADNÍK (Cz. Foreign trade)	Czechoslovakia and the solution of probleme of international trade in raw materials	str. 18
Zdeněk BUREŠ (Svět socialismu)	Turistika na ruby	str. 19

PLÁNOVANÉ HOSPODÁŘSTVÍ, č. 5/72, květen 1972, str. 17. – 25.

2(124)XV

KAREL NOVÁK, předseda představenstva Českého svazu výrobních družstev

Výrobní družstevnictví v páté pětiletce

Výrobní družstva jsou významnou součástí národního hospodářství. Jejich velmi bohatá činnost zasahuje zhruba do 250 oborů výroby a služeb a zahrnuje asi 25 tisíc různých druhů výrobků. Hlavním úkolem výrobních družstev je však rozvoj služeb pro obyvatelstvo.

V současné době je v ČSR téměř 400 družstev, která v podmínkách socialistické výstavby dosáhla značného rozvoje. Po vítězství pracujícího lidu v Únoru 1948 bylo jejich hlavním posláním provést socializaci živností a řemesel, a tak se v této oblasti podílet na vytváření socialistických výrobních vztahů. Od roku 1953, kdy došlo k vytvoření samostatného svazu výrobních družstev, do konce roku 1971 se objem jejich výkonů v ČSR zvýšil zhruba pětkrát, služby pro obyvatelstvo šestkrát a členská základna se zdvojnásobila. V uvedeném období se také prakticky přetvořila výrobnětechnická základna družstev. Rozsah činnosti charakterizují údaje o výkonech v roce 1971, kdy objem výroby dosáhl 10 mld Kčs, hodnota služeb 2,1 mld Kčs a dodávky pro vnitřní trh v maloobchodních cenách přes 4,7 mld Kčs.

Výrobní družstva jsou členskou organizací Národní fronty s významnými politickovýchovnými úkoly.

Zaměření činnosti výrobních družstev v páté pětiletce

Politickohospodářská směrnice ČSVD, vycházející ze závěrů XIV. sjezdu, stanovila pro pátý pětiletý plán tyto hlavní úkoly:

- s ohledem na potřeby společnosti a požadavky obyvatelstva rozvíjet a zkvalitňovat služby a zakázkovou výrobu a jejich objem rozšířit o 24 až 30%; zvláštní pozornost věnovat službám uvolňujícím práci žen v domácnosti, rozvoji oprav a údržby, zejména bytového a domovního majetku, a v souladu s rostoucím počtem automobilů zlepšovat opravárenskou a servisní základnu pro motorismus;
- pohotově a pružně doplňovat sortiment státního průmyslu pro zabezpečení potřeb vnitřního trhu, vývoz a ve společensky žádoucích případech i pro výrobní spotřebu;
- maximálně rozvíjet tradiční lidovou uměleckou a uměleckořemeslnou výrobu;
- zabezpečovat výrobu zařízení, materiálů, pololovarů, přípravků a prostředků malé mechanizace, zejména pro rozvoj služeb, pokud je nelze hospodárněji získat dodavatelským způsobem od podniků jiných resortů nebo dovozem, a investiční výstavbu především pro vlastní činnost výrobních družstev;

- zajišťovat pracovní příležitosti z pracovní rehabilitaci občanů se změněnou pracovní schopností a občanů s těžším zdravotním poškozením;
- prohloubit a rozšířit doplňkový prodej zboží a vlastních výrobků při poskytování služeb v prodejnách a sběrnách družstev a spojit ho s průzkumem spotřebitelské poptávky (půjde např. o rozšíření prodeje výrobků z oboru lidové umělecké výroby, prodeje nákupku ve vzorkovnách, potřeb pro motoristy v autoservisech apod.

Plán rozvoje výrobního družstevnictví na léta 1971—1975 plně respektuje uvedené zásady politickohospodářské směrnice, což je zřejmé z těchto základních ukazatelů (v mil. Kčs):

Ukazatel	Měr. jedn.	1970 skut.	1972 plán	1975 plán	Index 1975/70
Počet pracovníků (nepřepočtený)	osob	125 137	127 089	127 923	102,2
Objem výkonů	MC	9,352	10,194	11,240	120,2
Tržby od obyvatelstva	MC	2,050	2,196	2,543	125,—
Dodávky pro vnitřní obchod	MC	4,613	4,755	5,251	113,8
Dodávky pro vývoz do SZ	VC	175	232	268	153,1
Dodávky pro vývoz do KS	VC	154	172	213	138,3
Zakázky pro obyvatelstvo	VC	535	531	591	110,5
Práce průmyslové povahy	VC	1,138	1,224	1,395	122,6
Práce na bytovém a domovním majetku	VC	384	511	592	154,2
Zisk celkem (včetně subvencí a dotací)		1,346	1,079	1,280	95,1
Výkon na 1 pracovníka	Kčs	74 733	79 836	87 804	117,9
Průměrná mzda	Kčs	1 698	1 757	1 847	108,8

Snížení zisku v roce 1975 ve srovnání s rokem 1970 vyplývá ze změny ekonomických podmínek v r. 1971 (zejména zvýšení příspěvku na sociální zabezpečení z 10 na 25 %).

Rozvoj služeb — hlavní úkol výrobních družstev

Základním problémem páté pětiletky je vytvoření podmínek k rozvoji zakázkové výroby, oprav, údržby a služeb pro obyvatelstvo. Podrobnější analýza vývoje výrobního družstevnictví, podobně jako v podnicích místního hospodářství, ukazuje, že až do letošního roku používaný systém plánovitého řízení dostatečně nestimuloval rozvoj služeb pro obyvatelstvo, ale spíše malosériovou výrobu, která byla také ve většině případů výhodnější. V důsledku toho se pak z celkových výkonů snižoval podíl služeb pro obyvatelstvo.

Rozvoj služeb negativně ovlivňovaly, příp. ještě ovlivňují další objektivní faktory, zejména:

- nedostatek opravárenských a poslužných kapacit, ať již z hlediska materiálně technické základny nebo kvalifikovaných pracovníků,
- nízká rentabilita, popř. ztrátovost některých oborů služeb; jako příklad možno uvést praní prádla, zakázkové šití a opravy oděvů,

- kritická situace v dodávkách náhradních dílů, zejména pro autoopravárenství a opravy elektrických spotřebičů, která se rozšiřováním celkového počtu a sortimentu výrobků dlouhodobé osobní spotřeby stále zhoršuje a neumožňuje efektivní využití ani existujících výrobních kapacit,
- nízké investiční limity, které v některých případech neumožňují ani nákup nezbytných strojů a zařízení.

K ekonomické podpoře služeb pro obyvatelstvo byly usneseními vlády ČSR č. 279 ze dne 24. listopadu 1971 a vlády ČSSR č. 4 z ledna letošního roku ke zprávě o zajištění rozvoje služeb, oprav a drobné výroby v místním hospodářství a ve výrobním družstevnictví stanoveny významné zásady.

Řada opatření se zaměřuje na zabezpečení dovozu potřebného strojního vybavení pro nejdůležitější obory služeb (zejména pro prádelny, čistírny a autoopravny) a ke zlepšení zásobování zakázkové výroby, oprav, údržby a služeb. Rozvoj málo rentabilních, avšak žádoucích oborů služeb bude dále podporován systémem cenových intervencí.

Také nový zákon o důchodové dani, platný od 1. 1. 1972, vytváří příznivější ekonomické podmínky pro rozšiřování prací pro obyvatelstvo. V případě meziročního přírůstku tržeb u vybraných oborů služeb, jako např. u oprav automobilů a elektrospotřebičů, zakázkového šití a oprav oděvů, dále u oprav obuvi a některých dalších oborů se poskytují slevy důchodové daně.

Družstva rozvíjející služby jsou dále zvýhodňována v přídělech do dělitelných fondů, při rozdělování limitů investic, limitů učňů apod. Plnění plánu tržeb pro obyvatelstvo bylo stanoveno jako závazný ukazatel pro hmotnou zainteresovanost vedoucích pracovníků družstev. Rozvoj služeb je i hlavním kritériem při hodnocení výsledků v socialistické soutěži družstev i ve vnitrodružstevním soutěžení.

Významným opatřením v metodice plánování je opětovné zavedení oborového plánování, které má přispět k tomu, aby družstva mohla operativněji a pružněji uspokojovat potřeby obyvatelstva a vnitřního trhu, rychleji rozvíjet potřebné služby a nebyla nucena pro dosažení plánované globální produktivity práce vyhledávat výrobky s nižší pracností a vyšší spotřebou materiálu nebo rozšiřovat nežádoucí kooperaci. Za plánovací obory byly stanoveny:

- služby, včetně prací na bytovém a domovním majetku,
- výroba družstev invalidů celkem,
- dodávky pro vnitřní obchod a vývoz,
- ostatní činnost.

V souladu s principy oborového plánování byly družstvům stanoveny úkoly ve snížení podílu mezd na výkonech a roční růst průměrných výdělků diferencovaně, s cílem zvýhodnit služby před ostatními činnostmi.

Všechna tato opatření napomohla k tomu, že úkol politickohospodářské

směrnice XIV. sjezdu KSČ k pátému pětiletému plánu byl v oblasti služeb vcelku zabezpečen. Největšího tempa rozvoje se dosahuje ve společensky důležitých oborech služeb, což ukazuje tento přehled:

	Index 1975/70	Přírůstek v mil. Kčs
Tržby od obyvatelstva	125,—	434,—
z toho:		
autoopravárenství	172,3	139,7
opravy předmětů dlouhodobé osobní spotřeby	166,2	7,5
stavební práce	130,6	40,7
služby prádelen, mandloven a žehláren	193,3	1,5
služby čistíren a barvíren	163,0	12,6

Dosažení uvažovaného tempa rozvoje prací pro obyvatelstvo při nepatrném přírůstku pracovníků předpokládá, že budou ke zvýšení produktivity práce využity všechny rezervy a provedeny nezbytné strukturální změny. Především je třeba omezit dodávky pro výrobní spotřebu a kooperaci s národními podniky a uvolněné kapacity a pracovníky pak využít pro rozšíření služeb obyvatelstvu. Současně s těmito změnami bude nutno pečovat o zvýšení kvalifikace členů, aby se nestala brzdou či limitujícím činitelem rychlejšího rozvoje služeb.

Určitým problémem je zřizování provozoven služeb v nových sídlištích. Zde bude třeba prohloubit spolupráci s příslušnými národními výbory a při budování komplexního občanského vybavení sídlišť pamatovat na možnost zřízení družstevních provozoven, popř. sběren a vzorkoven, zejména v těch oborech, které jsou v uspokojování potřeb obyvatelstva nejdůležitější.

Jedním z klíčových problémů rozšiřování služeb je zabezpečení dostatečného počtu učňů. Přestože jsou limity učňů nízké, nedaří se je vždy naplnit a získat učně do některých méně přitažlivých oborů, jako je zakázková výroba oděvů, opravy obuvi, hodinářství a některé profese stavební a bytové údržby (instalatérství, pokrývačství apod.).

Mimořádnou pozornost bude svaz věnovat vývoji výrobních družstev na území hlavního města Prahy, celé středočeské aglomerace a Severočeského kraje, kde s ohledem na situaci v pracovních silách nelze počítat s přírůstkem zaměstnanosti. V těchto oblastech budou počty pracovníků zvyšovány jen družstvům, která výrazně rozšiřují služby pro obyvatelstvo; u ostatních družstev dojde během pětiletky k poklesu počtu pracovníků. V souvislosti s tím se počítá i s vyčleněním některých výrobních programů z oblasti hlavního města Prahy. Uvedená problematika bude v zásadě řešena v průběhu letošního roku jako součást přípravy na rok 1973, neboť jde o úkoly dlouhodobější. Bez strukturálních změn by však nebylo možno dosáhnout správné orientace činnosti výrobních družstev a zejména zvýšení podílu prací pro obyvatelstvo na celkových výkonech.

Při vypracování plánu páté pětiletky družstva spolupracovala s národními výbory, zejména pokud jde o rozvoj služeb, počty pracovníků, limity

učňů a investiční výstavbu. Krajské výbory Českého svazu výrobních družstev zajistily, aby vývoj zaměstnanosti odpovídal požadavkům KNV a aby jim předložily pro sestavení oblastních plánů potřebné podklady.

Dodávky pro vnitřní trh a export

Dalším důležitým úkolem výrobních družstev v páté pětiletce je zabezpečit zvýšení dodávek pro vnitřní a zahraniční trh a tak přispívat k uspokojování potřeb národního hospodářství. Výrobní družstva účelně doplňují hromadnou výrobu národních podniků a aktivně napomáhají k překonávání výkyvů ve vývoji spotřebitelské poptávky. Zaměřují se proto na výrobu výrobků s vyšším podílem řemeslné práce, módních a technických novinek a nedostatkových druhů zboží. Jako drobné a střední podniky mohou svoje výrobní programy operativněji přizpůsobovat potřebám trhu. K tomu vytvářejí nezbytné výrobní, technologické a organizační podmínky (např. vybavení provozoven univerzálními stroji, poměrně široká vývojová základna, značně vysoká kvalifikace pracovníků, zejména v řemeslných oborech).

Ke zvyšování společenské produktivity práce napomáhají družstva také tím, že ve své výrobní činnosti využívají a tím zhodnocují různý zbytkový a odpadový materiál, popř. exportní souběhy, které národní podniky ve velkosériové výrobě nemohou efektivně zpracovat. Družstva rovněž využívají místních surovinových zdrojů, např. v odvětví výroby stavebních hmot, lidové umělecké výrobě apod.

Rozvoj hlavních oborů a odvětví v páté pětiletce

Rozvoj základních oborů a odvětví v pětiletce je ovlivněn jak potřebami národního hospodářství a obyvatelstva, tak i omezenými zdroji pracovních sil. K zabezpečení úkolů páté pětiletky je proto třeba využívat především neinvestičních faktorů, jako jsou rezervy v organizaci výroby a práce, ve využití výrobního zařízení i pracovní doby, a to pomocí komplexní socialistické racionalizace a prohloubením hmotné a morální zainteresovanosti členů družstev. Ukazuje se, že ve výrobních družstvech jsou značné možnosti racionalizace ve všech oblastech, zejména však v organizaci práce a zvyšování technické úrovně výrobků. Uvolnit tyto rezervy umožňuje poměrně vysoká úroveň kvalifikace pracovníků a značný počet vývojářů, návrhářů a ostatních tvůrčích pracovníků. K zavádění nových výrobků a obměně či rozšiřování sortimentu významně přispívá zlepšovatelské hnutí i soutěž o „Dokonalý družstevní výrobek roku".

Letos na jaře proběhly odvětvové konference k uplatnění komplexní socialistické racionalizace ve výrobních družstvech. Jejich hlavním úkolem bylo demonstrovat, že úkoly pětiletky nelze splnit tradičními, převážně extenzivními metodami, ale naopak provedením nezbytných strukturálních změn a využitím všech rezerv, zejména ve spotřebě materiálu, ve využití výrobního zařízení a pracovní doby i v dalším zvyšování kvalifikace a

rozvíjení iniciativy členů. Příkladných výsledků v uplatňování komplexní socialistické racionalizace dosáhla například družstva Igra Praha, Vkus Teplice, Vánoční ozdoby Dvůr Králové n. L., Svedrup Gottwaldov, KDS Sedlčany, Slokov Hodonín, Stavba Plzeň a další.

Uskutečněná racionalizační opatření pomohla v těchto družstvech dosáhnout bez značných investičních nákladů výrazných úspor živé práce a zvýšit výrobu. Určitým nedostatkem je, že se dosud nepodařilo racionalizační opatření i aktivitu zlepšovatelů dostatečně zaměřit na rozvíjení a zkvalitňování služeb pro obyvatelstvo.

O vysoké kvalitě a výtvarné úrovni družstevních výrobků svědčí jejich ocenění na celostátních výstavách. Tak např. na loňské výstavě „Ostrava 71" z celkového počtu 19 udělených Zlatých kahanů získala výrobní družstva šest a z 12 čestných uznání získala rovněž šest.

V páté pětiletce družstva rozšíří dodávky pro vnitřní obchod ve velkoobchodních cenách o 17 % a v maloobchodních cenách o 15,8 %; s největším rozšířením dodávek se počítá v odvětví dřevozpracujícím, výroby stavebních hmot, lidové umělecké výroby a chemickém.

Na vývoz dodává své výrobky přes 100 družstev. Mezi hlavní a tradiční vývozní sortimenty patří nábytek, hračky, vánoční ozdoby, kožená galanterie, obuv, textilní a oděvní výrobky, lidově umělecké a uměleckořemeslné výrobky, granátové šperky, sportovní potřeby a další. Při respektování zásad efektivnosti rozšíří výrobní družstva podstatně export do socialistických i kapitalistických států. Přitom půjde o výrobky s nízkým podílem materiálu, tedy především o vývoz kvalifikované řemeslné práce.

V hlavních oborech a odvětvích výrobního družstevnictví počítá pětiletý plán s tímto rozvojem (index 1975/70):

Odvětví	Počet pracovníků	Výkony	Tržby od obyvatel	Dodávky pro vnitřní obchod v MC
oděvní	102,4	119,8	137,8	99,5
kožedělné	101,4	117,3	127,6	112,5
lidové umělecké výroby	102,4	127,4	119,0	130,4
hlavní i přidružené stavební výroby	99,9	115,8	121,1	144,4
holičů a kadeřníků	100,2	116,—	110,4	115,3
fotografická činnost	99,1	110,3	109,7	108,—
ostatních služeb	100,4	120,6	116,3	114,4
kovozpracující	103,—	121,7	124,2	115,7
chemické	103,1	126,7	144,8	134,—
dřevozpracující	99,8	101,8	102,—	—
stavebních hmot	100,4	112,7	120,2	—
textilní	101,—	124,1	148,5	155,—

V kovozpracujícím odvětví se hlavní pozornost věnuje rozvoji autoopravárenství a služeb motoristům, rozšíření oprav předmětů dlouhodobé osobní spotřeby, rozvoji topenářství a rozšíření výroby nedostatkového

zboží, technických novinek a různých předmětů, které nestačí státní průmysl zabezpečovat v potřebném množství, kvalitě a sortimentu.

Rozvoj autoopravárenství zabezpečí družstva především rozšířením kapacit. Bude vybudováno přes 20 autoopraven a servisů, zejména v Praze, Středočeském a Jihomoravském kraji, které budou vybaveny moderním servisním a diagnostickým zařízením. Největší pozornost se věnuje zajištění oprav automobilů dovážených ze Sovětského svazu.

V oboru topenářském kovozpracující družstva zavedou a rozšíří výrobu speciálních plynových a zvláště naftových plnoautomatických kotlíků. Výroba bytových svítidel se výrazně podílí na zásobování vnitřního trhu, a to 40 % z celkového počtu prodaných kusů; přesto však současný objem výroby nestačí krýt značné požadavky odběratelů. Ke zvýšení a zkvalitnění výroby přispěje zavedení speciálních jednoúčelových strojů a uplatnění progresivní technologie povrchových úprav.

V odvětví dřevozpracujícím je základním výrobním oborem výroba a opravy nábytku, bytových doplňků a různých zařízení investičního charakteru. Ve výrobě nábytku se výrazněji uplatní vlastní ideové a funkční prvky, umožňující lépe proniknout na domácím i zahraničním trhu. Družstva se zaměří na malosériovou výrobu nábytku, která se bude vyznačovat náročnějším tvarovým a řemeslným zpracováním, na výrobu takových typů, které budou vzhledově i propracováním odlišné od hromadné výroby státního průmyslu, a tím zpestří sortiment nábytku na vnitřním trhu. Ještě většího zvýraznění individuálního charakteru bude dosaženo u zakázkové výroby. Kromě toho se nábytkářská tvorba zaměří na opomíjené nábytkové prvky, jako jsou různé stoly, pohovky, křesla i na rekreační zařízení s možnostmi víceúčelového využití.

V ostatní dřevovýrobě bude rozvíjena tradiční místní výroba bednářská, kartáčnická, kolářská a košíkářská.

Hlavní podíl výkonů v odvětví chemickém a plastikářském je určen pro potřeby vnitřního trhu. Chemická družstva budou dále rozšiřovat výrobu žádaného sortimentu výrobků bytové chemie, kosmetiky, autokosmetiky, přípravků pro motoristy, nátěrových hmot, tmelů, lepidel, barev a odbarvovačů, přípravků pro sportovní účely, voskařských a želatinových výrobků, přípravků pro agrochemii a stavebnictví, a ostatního chemodrogistického zboží.

Plastikářská družstva mají za úkol rozšiřovat a obměňovat sortiment výrobků spotřebního zboží z plastických hmot, termosetů a laminátů. Jde zejména o výrobu výrobků pro domácnost, hraček, hřebenů, knoflíků, spon, bižuterie apod. Rovněž bude rozšířena výroba obalů.

Některá chemická družstva se zabývají různými službami pro obyvatelstvo, jako je praní, žehlení a mandlování prádla, čištění oděvů, kladení podlahových krytin z PVC, obkládání stěn a tapetování, montáž kovového těsnění, laminování a opravy sportovních potřeb. V této činnosti dosahují příkladných výsledků zejména družstva Druchema Praha a Vkus Jičín.

Textilní a oděvní družstva budou svou činností přispívat ke zvyšování kultury odívání, rozvíjet zakázkovou a sériovou výrobu kvalitního a

módního zboží a rozšiřovat komplexní služby včetně čištění a žehlení oděvů.

Ke zproduktivnění zakázkové oděvní výroby bude podle místních podmínek individuální způsob výroby nahrazován skupinovou výrobou. Tím dojde k účelné specializaci pracovišť a dílen a k vytvoření určitého stupně koncentrace zakázkové výroby, jež nebude mít negativní vliv na dosavadní styk se zákazníkem, ale právě naopak kladně ovlivní dodací lhůty i kvalitu zakázkových prací.

Individuální charakter pletařské výroby dovolí vytvořit bohatý sortiment, žádoucí a vítané obohacení sortimentu vnitřního trhu výrobky vysoké kvality. V páté pětiletce sice klesne v tomto oboru počet pracovníků, ale důsledně a promyšleně prováděnou racionalizací výrobních procesů se vytvoří předpoklady pro zvýšení objemů výkonů, služeb pro obyvatelstvo i dodávek pro vnitřní trh.

Za účelem komplexnosti poskytovaných služeb obyvatelstvu družstva rozšíří podle místních podmínek a potřeb síť rychločistíren, ve kterých se budou současně provádět potřebné opravy.

V dodávkách pro vnitřní trh se družstva budou přizpůsobovat poptávce obyvatelstva a novým módním prvkům. Bohatost kolekcí, barevnost, množství druhů a typů svrchního oděvání bude pro obchod představovat potřebné zpestření prodávaného sortimentu.

Další rozvoj kožedělného odvětví bude zaměřen na zvýšení zakázkové a malosériové výroby obuvi, kožené galanterie, včetně brašnářského a oděvního ozdobného kování a kožešnické výroby. Obuvnická družstva rozšíří především výrobu luxusní pánské a dámské vycházkové a sportovní obuvi. Zakázková výroba bude nadále přizpůsobována potřebám a poptávce obyvatelstva. Předpokládá se, že požadavky na opravy obuvi zůstanou zhruba na dosavadní úrovni. Družstva budou usilovat o zkvalitnění oprav a zkrácení dodacích lhůt. Postupně budou zvyšovat i kulturnost při provádění sběru a zvyšovat počet rychlooprav. Pro uspokojení požadavků vnitřního i zahraničního trhu rozšíří družstva sortiment výrobků v oboru kožené galanterie a sportovních potřeb. Větší pozornost bude věnována i nabídce kompletů — kabelek, kabel, pásků, rukavic a případně i obuvi, zejména ve vlastních průzkumových prodejnách.

Jedním z důležitých úkolů výrobních družstev je péče o zachování a rozvoj lidové umělecké a uměleckořemeslné výroby, která je významnou součástí národní kultury. Toto odvětví zahrnuje celou řadu různých řemesel a oborů (výroba keramická, broušení skla, výroba vánočních ozdob, krajek, výšivek, krojových součástí, zlatnická výroba, výroba dárkových a upomínkových předmětů, košíkářská výroba apod.) Další rozvoj bude směřovat především k uspokojování společenských potřeb předměty užitého umění vysoké kvality a výtvarné hodnoty na základě využití tradičních zkušeností. Tím budou tato družstva přispívat k utváření socialistického způsobu života.

Rozvoj v oboru umělecké výšivky, výroby krajek a textilní výroby bude soustředěn na rozšiřování sortimentu, na vývoj a pružné zavádění mod-

ních novinek. Mimořádná pozornost bude věnována zvyšování výtvarné úrovně a využívání tradičních lidových uměleckých a uměleckořemeslných motivů. Značný význam bude mít výroba tradičních tkanin při dořešení technologie efektivních úprav.

Zvýšení výroby keramického zboží bude dosaženo zejména investiční výstavbou a racionalizačními opatřeními, hlavně u užitkové hrnčířiny a ozdobné keramiky.

Vzhledem ke značným požadavkům tuzemských i zahraničních odběratelů bude v nadcházejícím období zvýšena výroba zlatnického zboží a bižutérie o 20 %.

Družstva rozšíří též výrobu dárkových a upomínkových předmětů a budou přinášet na trh nové druhy výrobků. Tvarový vývoj bude usměrněn tak, aby dárkové předměty měly trvalou užitnou hodnotu při cenové dostupnosti. Podstatně bude zvýšena i výroba hraček.

Stavebním družstvům připadá významný společenský úkol zajistit a rozvíjet opravy a údržbu bytového a domovního majetku. Přitom stavební družstva budou také přednostně zajišťovat stavební investiční akce menšího rozsahu pro ostatní výrobní družstva. Vybraná družstva budou pomáhat na opravách domovního a bytového majetku v hlavním městě Praze v rozsahu zhruba 500 mil. Kčs za pětiletku. K řešení bytového problému v ČSR přispějí stavební družstva tím, že podle místních podmínek a požadavků budou provádět nebo se podílet na výstavbě rodinných domků, a to především různými řemeslnickými pracemi ze všech oborů hlavní i přidružené stavební výroby. Ke zkvalitnění bytového fondu rozšíří družstva výrobu teplovodních kotlíků a radiátorů, včetně provádění jejich montáží.

Rozvoj výroby stavebních hmot bude orientován na poskytování a rozvíjení služeb a zakázkové výroby, dále na rozšíření výroby materiálu a výrobků, především pro potřeby místního stavebnictví a pro individuální výstavbu rodinných domků.

Samostatnou skupinu představují družstva invalidů, jejichž činnost zasahuje do řady odvětví a oborů. V 31 družstvech našlo uplatnění na 15 000 občanů se změněnou pracovní schopností. Ve spolupráci se zdravotnickými orgány jsou voleny vhodné druhy prací tak, aby působily k rehabilitaci poškozeného zdraví. Široce se též uplatňuje domácká práce, která je vhodná zejména pro těžké invalidy. Družstvům invalidů jsou poskytovány daňové úlevy, dotace a subvence ze společenských zdrojů výrobního družstevnictví. Jsou rovněž zvýhodňována v investičních limitech, v bilancích materiálů, ve mzdové regulaci apod.

*

Pro výrobní družstevnictví bude významnou událostí II. sjezd Českého svazu výrobních družstev, který se bude konat letos v prosinci. Zhodnotí vývoj za poslední období, zvolí nové svazové orgány a stanoví dlouhodobější perspektivy výrobního družstevnictví v rámci rozvoje národního hospodářství.

PLÁNOVANÉ HOSPODÁŘSTVÍ, č. 5/72, květen 1972, str. 17. – 25.

PLÁNOVANÉ HOSPODÁŘSTVÍ, č. 5/72, květen 1972, str. 40. - 46.

11(124)XV

Ing. VLASTIMIL HAVRÁNEK, Česká plánovací komise

Rozvoj českého pohraničí

Vývoj českého pohraničí prošel od roku 1945 několika etapami, z nichž nejbouřlivější a nejrevolučnější byla zhruba do roku 1954. Po osvobození naší vlasti a odsunu většiny Němců docházelo v pohraničním území k velkému pohybu obyvatelstva. Statisíce obyvatel z vnitrozemí Čech, Moravy a ze Slovenska směřovaly do průmyslových středisek severozápadních, severních a severovýchodních Čech, na severní Moravu a do úrodných zemědělských oblastí jižní Moravy. Velká část z nich se v pohraničí trvale usídlila, vybudovala si tam svůj nový domov a postupně vytvořila základ nového osídlení.

Současně s velkým přesunem obyvatelstva probíhal v této etapě v pohraničí boj za vytvoření nových orgánů lidově demokratického státu, za nastolení moci dělnické třídy ve všech podnicích. Složitost podmínek předurčovala, že probíhající třídní boj bude velmi ostrý a náročný. Vyžadoval jak od ústředních, stranických a státních orgánů, tak zejména od funkcionářů v pohraničí mnoho revolučního, organizátorské práce, obětavosti a odvahy. Svoji velmi kladnou úlohu v této etapě sehrály také revoluční odbory a jiné pokrokové společenské organizace.

Díky nezměrnému úsilí a obětavosti většiny poctivých přesídlenců byly i v pohraničních oblastech zabezpečeny úkoly dvouletky a první naší pětiletky. V této první etapě byla v podstatě vyřešena rozhodující část problému osídlení českého pohraničí a vytvořen základ k ekonomickému začlenění tohoto území do komplexu národního hospodářství republiky.

Druhá etapa řešení pohraničí probíhala v letech 1954 až 1958. Byla zaměřena především na dosídlení v zemědělství a na určitou materiální pomoc zemědělským podnikům.

V období let 1958 až 1963 se přistoupilo k zintenzivnění pomoci pohraničí, která byla již zaměřena na komplexnější řešení jeho rozvoje. Dosídlování bylo rozšířeno i na průmysl. V místech s nedostatkem pracovních příležitostí se rozšiřovala průmyslová výroba, stavěly se byty a rozvíjely služby pro obyvatelstvo. Přitom se také poprvé přistoupilo k diferenciaci pohraničních okresů jejich rozčleněním do tří skupin. Po územní reorganizaci v roce 1960 byly okresy přeskupeny do kategorie A (okresy Český

Krumlov, Jindřichův Hradec, Prachatice, Domažlice, Cheb, Karlovy Vary, Tachov a Bruntál) a kategorie B, v níž bylo zařazeno zbývajících 22 okresů. Konkrétní pomoc, zaměřená hlavně na okresy kategorie A, byla zahrnuta do 3. 5LP. Vlivem určitých výkyvů v rozvoji národního hospodářství po roce 1960 se některé z těchto záměrů nepodařilo uskutečnit, avšak přesto bylo v uvedeném období dosaženo řady příznivých výsledků.

Tak bylo do pohraničí získáno 45 tisíc pracovníků, z toho do zemědělství přes 40 tisíc. Bylo rekonstruováno téměř 12 tisíc domků pro dosídlence a dětí starousedlíků, zahájena bytová výstavba pro JZD aj.

Přes poskytované výhody nepodařilo se všechny dosídlence v zemědělství stabilizovat. Po čase jich část přešla do jiných odvětví národního hospodářství v pohraničí, především do průmyslu a část se vrátila do vnitrozemí.

Na dosídlení bylo v té době vynaloženo 456 mil. Kčs. V průmyslu se podařilo realizovat několik významnějších akcí, jako např. výstavbu závodů strojírenství v Ostrově nad Ohří, Rotavě, Chodově, Horním Slavkově a v Nejdku, dřevokombinátu ve Volarech, závodu na obchodní zařízení v Tanvaldu a jiná. Tyto investice zlepšily výraznou strukturu zaměstnanosti v řadě pohraničních oblastí a přispěly ke stabilizaci obyvatelstva. Zbývalo ještě v širším územním rozsahu dořešit rekonstrukci a modernizaci zastaralých a dožitých kapacit, zejména v tradičním spotřebním průmyslu.

Rozdílný vývoj pohraničních a vnitrozemských oblastí republiky vedl vládu k tomu, že se při přípravě 5. 5LP zabývala problematikou pohraničí podrobněji a komplexněji. Přesto její opatření, při jednostranném uplatňování zásad efektivnosti investic, nebyla jako celek dostatečně účinná, neboť místní podmínky působily jako omezující činitel. To vedlo k pomalejšímu rozvoji ekonomiky pohraničí, než se původně zamýšlelo.

Proto byly počínaje rokem 1967 uplatněny další ekonomické nástroje, t. j. především oblastní účelové dotace, jejichž pomocí se podařilo uskutečnit řadu akcí jak v průmyslu, tak i ve výrobních družstvech a v terciární sféře.

Při hodnocení vývoje pohraničí za uplynulá léta se ukázalo, že pozornost politických a státních orgánů, věnovaná tomuto území, přinesla řadu kladných výsledků. Ve značné míře bylo dosídlené pohraniční území z ekonomický vývoj jeho některých částí se vyrovnal nebo dokonce předstihl průměr vnitrozemí (například Severočeská uhelná pánev, Liberecko, Jablonecko, průmyslová oblast severní Moravy). V porovnání s průměrem vnitrozemí zaostával vývoj už jen v podstatně menší části pohraničí.

S postupujícím vývojem se stalo neúčelným do tzv. pohraničí začleňovat celé okresy. Proto bylo v roce 1968 rozhodnuto zásadně změnit přístup k řešení problematiky rozvoje českého pohraničí.

Pro koordinaci a řízení prací na tomto úseku byla na pomoc vládě ustavena pracovní komise, vedená místopředsedou vlády, která vytypovala oblasti, vyžadující dosud mimořádných forem pomoci. Nově vymezené

území schválené vládou ČSR dne 25. června 1969, zahrnuje nyní plochu 17 tisíc km² s více než 700 000 obyvateli.

Území pohraničí bylo rozděleno do tří kategorií podle jejich přírodních podmínek a struktury osídlení. Přitom se přihlíželo k životním a společenským podmínkám a k vybavenosti terciárního sektoru.

Nově vymezené pohraniční území, jeho diferenciace a zavedení soustavy ekonomických nástrojů na podporu dalšího rozvoje se stalý základním předpokladem pro dokončení programu rekonstrukce a výstavby pohraničí a v podstatě pro vyrovnání jeho převážné části s průměrnými podmínkami ve vnitrozemí.

Podle vládního opatření č. 12 z r. 1970 směřují oblastní dotace především k podpoře výstavby ekonomické základny, a to jak v průmyslu a stavebnictví, tak zejména v zemědělství, k podpoře stabilizace obyvatelstva, k zvýhodnění bytové výstavby a k rozvoji terciárního sektoru a občanské vybavenosti. Znovu bylo uplatněno mzdové zvýhodnění ve stavebnictví, zemědělství, lesnictví, službách a zejména také u odborných zdravotních pracovníků, které již v dřívějších letech značně přispělo ke stabilizaci kádrů.

Ve státním rozpočtu byla vyčleněna přiměřená vládní rozpočtová rezerva na pokrytí oblastních dotací pro nově vymezené pohraniční území.

Působení ekonomických nástrojů na rozvoj pohraničí v roce 1970

Z vládní rozpočtové rezervy bylo k realizaci ekonomických nástrojů oblastní proporcionality přiděleno pro rok 1970 celkem 484 mil. Kčs, z nichž bylo skutečně vyčerpáno 306 mil. Kčs.

Největší částka, 222 mil. Kčs, byla využita k řešení nedostatků ve vybavenosti pohraničí. Na tomto úseku bylo v roce 1970 dokončeno 1408 akcí o celkovém nákladu 174,3 mil. Kčs. Jde o úsek, kde již v minulých letech byl podobný způsob podpory používán a kde k realizaci značnou měrou přispívá aktivita pohraničních národních výborů a občanů.

Naproti tomu méně úspěšně probíhalo využívání možností ekonomického zvýhodnění rozvoje průmyslové, zemědělské a lesnické výroby, rozvoje obchodní sítě a cestovního ruchu. Zde se realizovala přibližně jen asi pětina z předpokládaných částek.

Je třeba vzít v úvahu, že ekonomické nástroje schválila vláda teprve v dubnu 1970, takže jejich působnost se projevila až ve druhé polovině téhož roku. Podstatný vliv mělo také vyhlášené omezování počtu nově zahajovaných staveb, nedostatek stavebních kapacit a jiné faktory. Z tohoto hlediska je třeba v roce 1970, více než efekt vlastního plnění, hodnotit přínos pro přípravu a nástup do dalších bezprostředně navazujících let.

I když tedy čerpání oblastních dotací dosáhlo vlivem uvedených důvodů jen cca 65 % předpokládané výše, jejich účelnost potvrzují všechny krajské i okresní národní výbory, které s nimi pracují a hodnotí jejich zavedení jako velmi konstruktivní a politicky významný přístup vlády k dařešení problematiky pohraničí.

Předpoklady rozvoje pohraničí v 5. pětiletce

V zájmu intenzívnějšího působení oblastních dotací v letech 5. pětiletky krajské národní výbory ve spolupráci s Českou plánovací komisí vypracovaly program využití prostředků pro rozvoj jednotlivých pohraničních oblastí na léta 1971—1975. Cílem tohoto programu je dále podstatně přiblížit hospodářské, společenské a životní podmínky v pohraničí průměrné úrovni vnitrozemských oblastí.

V průběhu příprav a vlastního zpracování programu se ukázalo, že příslušné národní výbory všech stupňů správně pochopily záměr centra a věnovaly této otázce velkou pozornost. Významným politickým výsledkem je, že tyto záměry se staly důležitou součástí volebních programů všech pohraničních obcí a okresů a ovšem také velkým závazkem pro nově zvolené funkcionáře. Tím je i do značné míry zabezpečena postupná realizace vypracovaných programů rozvoje pohraničí.

Navrhované využití prostředků pro rozvoj pohraničních oblastí do roku 1975 se vyznačuje tím, že:

- relativně malý zájem o realizaci rozvojových záměrů v pohraničních oblastech zatím projevily resorty průmyslu, organizace obchodu a turistického ruchu, výrobní a spotřební družstva.

  Vzhledem k velmi nepříznivé situaci v pracovních silách ve většině vnitrozemských oblastí lze však oprávněně předpokládat, že některé resorty, případně výrobní družstva změní své původní záměry a budou část výstavby, převážně drobnějších provozoven, přece jen umísťovat do pohraničních oblastí;
- převážná část krajů nevyužívá plně možností pro čerpání dotací na rozvoj zemědělské výroby, která je a bude i do budoucna jedním ze stabilizujících činitelů řady pohraničních oblastí a má v nich ještě velké rezervy;
- projevuje se relativně malý zájem podniků obchodu, turistického ruchu a spotřebních družstev o oblastní dotace, ačkoliv má většina pohraničí velmi příznivé podmínky k intenzívnímu provozování cestovního ruchu, sportu a turistiky;
- v navrhovaném programu se naproti tomu počítá (a to je potěšitelné) se značným čerpáním prostředků na řešení nedostatků ve vybavenosti pohraničí, které tvoří jednu ze základních podmínek životní úrovně a stabilizace obyvatelstva. Realizace rozvoje v této oblasti klade však velké nároky na práci národních výborů, vyžaduje velmi aktivní a odpovědný přístup nejen funkcionářů národních výborů, ale i občanů k otázkám veřejného zájmu.

Navrhovaný program předpokládá, že v 5. pětiletce bude využito státní pomoci pro pohraničí v celkové výši 3,4 mld Kčs. Z toho by mělo být přiděleno na rozvoj průmyslové výroby a služeb zhruba 600 mil. Kčs, zemědělství a lesnictví 500 mil. Kčs, cestovního ruchu 60 mil. Kčs, bytové výstavby 670 mil. Kčs a občanské vybavenosti 1480 mil. Kčs.

Celní orgány i krajské národní výbory počítají s tím, že po schválení návrhu na rozšíření působnosti předpisů pro poskytování dotací zvýší se navrhovaný program a využití těchto dotací o cca miliardu Kčs.

Jednotlivé směry pomoci pohraničí

Dotace na rozvoj občanské vybavenosti pohraničí jsou poskytovány v plné výši nákladů každé akce. Vzhledem k tomu, že zde důležitou úlohu hraje podíl bezplatné pomoci občanů, lze předpokládat, že vytvořená hodnota značně převýší úroveň poskytnutých dotací.

V programu se navrhuje směrovat finanční prostředky (dotace) na rozvoj občanské vybavenosti v pohraničí takto:

	1971—1975	
	mil. Kčs	podíl v %
❶ na místní komunikace, silnice a veřejná prostranství včetně osvětlení cca	600	40,5
❷ na budování stanic a zastávek místní autobusové dopravy cca	10	0,6
❸ na vodovody, kanalizace a místní vodní zdroje cca	306	20,8
❹ na objekty škol (bez nové výstavby) ZDŠ a škol vyššího typu včetně přístavby kuchyně, tělocvičny a hřiště cca	314	21,2
❺ na objekty zdravotnických a kulturních zařízení a zařízení sociální péče cca	252	17,1
Celkem cca	1482	100,0

O snaze národních výborů maximálně využít prostředků na rozvoj vybavenosti pohraničí v dalších letech pětiletky svědčí nejlépe předpokládaný přínos v letech 1971—1975, na nějž mají být poskytnuty oblastní dotace a který samozřejmě není vyčerpávající ani konečný.

V průmyslové výrobě a ve službách má být vytvořeno cca 3400 nových pracovních příležitostí, z toho v Jihočeském kraji 1140, v Jihomoravském 1210, v Severomoravském 550. O zbytek cca 500 nových pracovních příležitostí se dělí kraje Severočeský, Západočeský a Východočeský, v jejichž pohraničních oblastech je již dnes zaměstnanost v průmyslu relativně na vysoké úrovni.

Budováním nových kapacit dojde v některých pohraničních oblastech k lepšímu využívání místních přírodních zdrojů.

V obchodu a turistickém ruchu představuje navrhovaná koncepce:

❶ rozšíření obchodní sítě o	23 500 m²
❷ rekonstrukci obchodní sítě v rozsahu	6 400 m²
❸ rozšíření veřejného stravování o	5 000 míst
❹ rekonstrukci veřejného stravování v rozsahu	3 000 míst
❺ novou výstavbu ubytovacích zařízení v rozsahu	2 100 lůžek
❻ rekonstrukci ubytovacích zařízení v rozsahu	1 500 lůžek

V zemědělství a lesnictví se předpokládá zlepšit podmínky především v těchto směrech odvodnit a provést závlahy na 35 600 ha zemědělské půdy, vybudovat nová ustájení pro 88 000 krav, chovného a žírného skotu, telat a prasnic, vystavět bramborárny na 1450 vagónů brambor a provést lesnicko-technické meliorace na 220 ha.

V bytové výstavbě a modernizaci rodinných domků forma státní pomoci v letech 1971 až 1975 příznivě ovlivní dokončení 8200 bytových jednotek

v podnikové, 5700 bytových jednotek v družstevní a 4600 bytových jednotek v individuální bytové výstavbě. Navíc přispěje k modernizaci 5700 rodinných domků. To představuje další zlepšení a rozšíření bytového fondu v pohraničních oblastech a je současně významným stabilizačním faktorem.

Celkově je možné říci, že vliv oblastních dotací na rozvoj pohraničních oblastí ČSR bude v páté pětiletce několikanásobně vyšší než v minulých letech. Předpokládané užití této pomoci je komplexní a cílevědomé, odpovídá představám příslušných národních výborů a konkrétním potřebám. S postupným převáděním větší odpovědnosti a pravomoci na národní výbory je do procesu rozvoje pohraničí zainteresován široký aktiv funkcionářů národních výborů i občanů, což má nesmírný výchovný a politický význam.

*

Současně s vypracováním programu na využití prostředků pro rozvoj pohraničí do roku 1975 byla posouzena působnost a přínos základních předpisů pro poskytování oblastních dotací a státních příspěvků. I když předpisy ve svém celku umožňují značné využití státních prostředků, přece jen se v průběhu let 1970 a 1971 ukázala při realizaci některá slabá místa, nejasnosti a komplikace. Ukazuje se také, že s rostoucí odpovědností národních výborů za dobré hospodaření se svěřenými prostředky bude třeba dále rozšířit i jejich pravomoci, aby se celá agenda kolem jejich užití podstatně zjednodušila.

Česká plánovací komise spolu s ministerstvem financí vycházejíce ze zhodnocení vlastních zkušeností i námětů krajských národních výborů, zpracovaly návrh úprav některých předpisů — zejména opatření vlády ČSR č. 12/1970, v nichž se předpokládá vesměs rozšíření působnosti národních výborů pro poskytování dotací jak na rozvojové investice, tak na občanskou vybavenost a bytovou výstavbu. V některých případech rozvojových investic se navrhuje úměrné zvýšení poskytovaných dotací.

V podstatě se předpokládá, že centrum bude rozdělovat prostředky globálně na kraje a o konkrétním přiznání prostředků na rozvojové investice bude rozhodovat jen u významnějších akcí. Rozdělování prostředků na okresy a obce, jakož i přesuny mezi okresy, nebo obcemi budou v pravomoci příslušného stupně národních výborů. Národní výbory (ONV a KNV) budou také u značné části akcí s konečnou platností rozhodovat o přiznání dotace.

*

Problematika pohraničních oblastí byla v jednotlivých etapách vývoje naší společnosti různě posuzována a s různou intenzitou také řešena. Po celé období 25 let se však nedostatkům a potížím v pohraničí věnovala pozornost a na jejich odstraňování vynakládal stát značné prostředky.

Zpětné bilancování, současný stav i předložený program využití prostředků do roku 1975 ukazuje, že rozvoj pohraničních oblastí lze považovat za významný úspěch v rozvoji naší společnosti.

Vždyť po roce 1945 zde bylo v pohybu okolo 3 mil. obyvatel převážně s kvalifikací, která vždy neodpovídala jejich novému pracovnímu zařazení (zemědělští dělníci apod.). Přesto se z nich postupně většina v pohraničí trvale usídlila a tvoří stabilní základnu osídlení s příznivým budoucím demografickým vývojem.

Velká část hospodářských a kulturních středisek v pohraničí nebo v jeho blízkosti má dnes dobrou průmyslovou základnu a do konce pětiletky bude vybavena základními občanskými zařízeními.

Příznivá věková struktura obyvatelstva při jeho stabilizaci v pohraničních oblastech umožní i v příštích letech daleko intenzívněji využívat přírodních podmínek tohoto území ve prospěch rozvoje celé společnosti.

V navrhovaném programu se předpokládá, že jen na zlepšení občanské vybavenosti pohraničí bude v 5. pětiletce vynaloženo formou mimořádných dotací asi 1,5 mld Kčs. Přitom přibližně stejnou částkou přispějí k tomuto účelu národní výbory ze svých rozpočtů. Z toho lze oprávněně usuzovat, že v úrovni občanské vybavenosti pohraničí dojde k dalšímu výraznému zlepšení.

V bytové výstavbě jde o vybudování téměř dvojnásobku toho, co bylo průměrně realizováno v minulém dvacetiletí. To je významný stabilizační prvek, který by měl spolu s jinými opatřeními značně omezit nežádoucí odchod obyvatelstva z pohraničí do vnitrozemí.

Navrhovaný program nevyčerpává všechny možnosti využívání státní pomoci na úseku rozvojových investic v průmyslu, stavebnictví, zemědělství, obchodu a cestovním ruchu. V této oblasti bude třeba stále ještě vyvíjet další úsilí ze strany odvětvových ministerstev i národních výborů.

Česká plánovací komise spolu s ministerstvem financí a krajskými národními výbory dopracovávají urychleně návrh na úpravu příslušných článků opatření vlády č. 12/1970, s cílem zvýšit působnost oblastních dotací a zájem podniků o investování v pohraničí. Po jejich schválení ve vládě bude třeba podrobně projednat s národními výbory, odvětvovými centrálními orgány a podniky smysl, způsob a další možnosti intenzívnějšího využití oblastních dotací.

Bylo by vhodné, aby ministerstvo zemědělství přes krajské zemědělské správy co nejdříve konkretizovalo své záměry v jednotlivých pohraničních okresech, aby i na tomto úseku bylo možno podstatně zintenzívnit využití oblastních dotací.

V zájmu dalšího úspěšného rozvoje pohraničí bude třeba, aby příslušné národní výbory věnovaly prvořadou pozornost využití finančních prostředků pro budování a rozšiřování vlastních stavebních kapacit, protože nelze ani do budoucna počítat s tím, že na drobnější akce, které v pohraničí převažují, budou moci být přesouvány stavební kapacity z vnitrozemí.

Je nesporné, že dlouholetá péče vlády a národních výborů o rozvoj pohraničí a také realizace současného návrhu programu využití státních prostředků přiblíží úroveň podmínek v pohraničních oblastech průměrné úrovni vnitrozemských obcí, měst a okresů.

PLÁNOVANÉ HOSPODÁŘSTVÍ, č. 5/72, květen 1972, str. 40. – 46.

CZECHOSLOVAK FOREIGN TRADE, No 5/72, May 1972, P. 11. 18(124)XV

CZECHOSLOVAKIA AND THE SOLUTION OF PROBLEMS OF INTERNATIONAL TRADE IN RAW MATERIALS

By Ing. Jozef ÚRADNÍK

The Czechoslovak Socialist Republic, in harmony with the requirements of its national economy and more especially its foreign trade, is a member of several international agreements and organizations set up to deal with problems of international trade and production of raw materials.

By its participation in these organizations, Czechoslovakia contributes to the achievement of their main aims, namely the creation of a balance between the production and consumption of raw materials on a world scale and the stabilization of the world market and of the prices of raw materials.

Also by participating in international agreements and organizations concerned with raw materials, Czechoslovakia is implementing the resolutions and recommendations of the first and second United Nations Conferences on Trade and Development which laid down the principles and aims of international raw materials agreements, recommended various intergovernmental campaigns concerning selected raw materials and emphasized the significance of international co-operation between exporting and consuming countries.

Because it is the developing countries that are important producers of many raw materials and because their national income often depends on the production of raw materials and their export, international trade in raw materials is of special importance to them. Czechoslovakia, by participating in international raw materials agreements is at the same time contributing to the solution of some of the economic problems of the developing countries.

For instance, Czechoslovakia is a member of the *Raw Materials Committee*, one of the main organs of the United Nations Conference on Trade and Development. She plays an active part in the work of this committee which is concerned with problems related to the production of and international trade in raw materials, while at the same time she devotes great attention to the problems of developing countries. Last year's session of the committee paid special attention to preparing the problems from the sphere of raw materials which will be under discussion at this year's third United Nations Conference on Trade and Development. The committee recommended that the Conference should tackle questions of diversification in developing countries, i.e. questions related to those raw materials of which at present there is a surplus on the world market or whose marketing is threatened by the competition of synthetic materials or where it will be necessary to pass to the production of others (so-called horizontal diversification) or to change the structure of the economy of the countries concerned and develop the production of finished products. From the point of view of access to Czechoslovak markets, it is necessary to point out that this country's imports of raw materials are not limited by any import restrictions or license regulations which would hinder access to the Czechoslovak market. For many years Czechoslovakia has been actively assisting the process of diversification in the developing countries, on the one hand by continually increasing imports from these countries and on the other by supplying them with complete capital investment gods, machines and equipment, technical assistance, the training of personnel, etc.

Czechoslovakia has resumed its participation in *the United Nations Food and Agricultural Organization* (the FAO), of which it has been a member since 1949. This country's participation in the work of the FAO, at the same time, contributes to tackling the tasks of this organization in the sphere of agricultural raw materials and foodstuffs.

In the Food and Agricultural Organization, Czechoslovakia takes a stand against the policy of agrarian protectionism which has an unfavourable influence on international trade in agricultural raw materials. It is also playing a part in the FAO's plans in the developing countries and actively co-operates with the FAO in other spheres, too. Czechoslovakia has been a member of all *international agreements on sugar* concluded since the second world war. In the International Sugar Organization it is one of the exporting members. In 1970, Czechoslovakia's total sugar exports amounted to to 350,222 tons making this country one of Europe's most important sugar exporters. In its work, the agreement, with Czechoslovakia's participation, has succeeded in creating preconditions for gradually raising the price of sugar on the world market and restricting bigger price fluctuations. As a result the foreign currency receipts of the exporters, especially in the developing countries which are members of the FAO have increased and the lack of balance between world production and consumption of sugar has been reduced. Other socialist countries which are members of this agreement are USSR, Hungary, Poland and Cuba.

As a traditional importer of coffee, in 1965 Czechoslovakia joined the *International Agreement on Coffee*. In 1970, for instance, Czechoslovakia imported 249,000 60 kilogram bales of coffee. Her participation in this agreement helps in the achievement of its principal aims, namely to raise the purchasing power of the developing countries which are exporters of coffee, maintaining the price of coffee at a decent level, raising the consumption of coffee and creating a long-term balance between supply and demand, i.e. between production and consumption. A Czechoslovak committee has been established in this country to promote the consumption of coffee which ensures suitable advertising and publicity for coffee drinking.

Since 1966 Czechoslovakia has also been a member of the *International Agreement on Tin*, taking an active part in its work as a consumer member because it imports most of the tin it requires. (In 1970 tin consumption in Czechoslovakia amounted to 3,420 tons.)

In 1957, Czechoslovakia joined the *United Nations International Study Group for Rubber*. It is one of the importers of natural rubber, its imports of this commodity amounting in 1970 to 53,800 tons.

Since 1959, Czechoslovakia has also been a member of the *United Nations International Study Group for Zinc and Lead*. In 1970, the consumption of lead in Czechoslovakia was 32,845 tons and of zinc 57,656 tons, the greater part of her consumption of these raw materials being covered by imports.

Besides the above-mentioned organizations which operate in the sphere of international trade and production of raw materials of which Czechoslovakia is an active member, there are several other agreements and organizations of which Czechoslovakia is not directly a member but with which she co-operates, for instance by providing statistical information (e.g. the International Council for Olive Oil). Czechoslovak foreign trade corporations are members of several extra-governmental organizations concerned with international trade in raw materials and agricultural products.

TURISTIKA A CELNÍCI

LADISLAV BURES

Hraniční přechody, přes ty naše přejedou miliony cestujících. V roce 1971 jich bylo 22 300 015, což je dosud nejvyšší počet, jakého bylo dosaženo. Ale jsou to všechno poctiví turisté?

Odpověď je jednoduchá: ano, naprostá většina překračuje státní hranice s vědomím nutnosti dodržování základních pravidel a předpisů, které každý stát pro přechod státních hranic vyžaduje.

A to menšina?

Tu lze samozřejmě rozdělit na organizované bandy podloudníků – nemusí to být zrovna hašiš a marihuana, i když zadržení hašiše v tranzitu přes území ČSSR patří k nejvýznamnějším úspěchům našich celníků.

Hlavním objektem zájmu čs. celní správy není tedy turista s jedním litrem alkoholu navíc, ale především ti „takéturisté", kteří buď jako součást organizovaných band, či jako jednotlivci škodí ekonomicky i politicky naší republice.

DOVOZ AMERICKÉ DEMOKRACIE VE ZLATĚ

Není jistě normálním turistou ten, kdo k nám v rafinovaných úkrytech dováží stovky prstenů s bratry Kennedyovými. O tento dovoz americké „demokracie" ve zlatě naše republika nestojí. Podvodníci se však snaží. O tom svědčí nedávné zadržení několika balíčků těchto prstenů, nalezených při prostorové kontrole mezinárodního rychlíku v Českých Velenicích. Jen v jednom případě našli celníci ve čtyřech balíčcích 396 prstenů v celkové hodnotě 97 800 korun.

Na nádraží v Břeclavi se zase odehrála epizoda, při níž celníka zarazily čtyři parazitované strany jistých jugoslávských cestujících, trvale žijících ve Vídni. Na čtyřech listech se střídala jména: Devínská Nová Ves, Petržalka, České Velenice, apod. Právě časté střídání hraničních přechodů v krátkých časových intervalech utvrdilo celníka v tom, s kým má asi tu čest. A přece ani důkladná prohlídka nepřinesla žádný výsledek. Až si pojednou celník všiml, že všichni čtyři cestující mají v tašce mýdla zabalená do pijáků. Stačil jeden pohyb a mýdlo se rozpadlo na dva kusy. A uvnitř? V každém bylo ukryto po dvaceti prstenech s portrétem presidenta Kennedyho. Osmdesát prstenů, což představuje hodnotu 24 000 korun.

Bezvadní celníci mají v živé paměti případ, kdy se cestující snažili převézt 950 těchto prstenů v měchu harmoniky. Zapomněli však na to, že i celník může být muzikálně založen. Závěrečný „koncert" byl odehrán až v soudní síni.

ZLATÝ KONTRABAND – NEJEN V KUFRU

Letadlo z Budapešti přiletělo ten den jako obvykle. K celnímu projednání se jako poslední dostavili čtyři cestující ze Středního východu. V běžných kufrech neměli nic zvláštního. Prádlo z umělých hmot a žehličky. Na první pohled nic neobvyklého. Ale celníka napadlo, že kufře z umělých hmot se vlastně nežehlí. Vzal jednu žehličku do ruky, ale tato byla neobvykle těžká. Znovu ji nadzdvihl, a tu se ozval šramot. Se souhlasem ředitele celnice byly žehličky otevřeny. Měly zajímavý obsah: 700 zlatých starých carských desetirublovek v hodnotě 560 000 korun. Těžko říci, kdo byl překvapen více, zda celníci, či cestující. Radosti však bylo rozhodně víc mezi celníky, neboť dva z nich byli za tento úspěšný zákrok povýšeni.

Zlato lze převážet všelijak. Na hraničním přechodu ve Slovenských Dolmotách zaznamenali dokonce další kuriozitu ve vynalézavosti jugoslávských „takéturistů". Kdykoliv přijede do celniště autobus a v něm jugoslávští turisté z Vídně, zvyšují celníci svou bdělost. Také v tomto případě se to vyplatilo, i když k odhalení úkrytu bylo třeba použít neobvyklých metod. Pro důvodné podezření bylo třeba k uskutečnění celní kontroly přivolat gynekologa, který svým zásahem objevil 3 kg zlata, převážně v místech, kde obvykle zlato nebývá. A při kontrole autobusu bylo pak objeveno dalších 5 kg zlata.

Podobný malý zlatý poklad objevili v Trstěné v motorovém prostoru ve válci, který připomínal olejový filtr. Této nezvyklé součástky vydala tajemství v podobě 310 prstenů a 448 zlatých dukátů. Dalších 25 prstenů měly uschovány ženy v podprsenkách. Po odmontování svítidel objevili celníci další skrýš a v ní textilní zboží za 9129 korun.

Na hlasté dráhy v Českém Těšíně přejížděli nedávno dva turečtí občané. Během celního projednání byli značně nervózní, a to je téměř vždy signál k zvýšené bdělosti. Ta se i tentokrát vyplatila, neboť měli doslova zlaté nohy. Při osobní prohlídce se totiž zjistilo, že mají své končetiny omotány zlatými náramky v hodnotě 110 000 korun. To je jistě suma, která omlouvá jejich nervozitu. Není už ovšem jisté, že k této nervozitě bude přihlížet i příslušný soud.

PRO OSOBNÍ POTŘEBU?

Není normálním turistou občan, který pro svou osobní potřebu převážel 110 ks dámských punčochových kalhot a u něhož bylo dalších 37 nalezeno za rezervním kolem. Pod prospekty a potravinami pak ukrýval malý přenosný televizor.

Těžko lze uvěřit řidiči autobusu, že jeho radlna je natolik rozvětvena, aby spotřebovala 8 balíků, tedy více jak 7 kg žvýkaček.

Není rovněž pravděpodobné, že by 342 kusů pánských košil, 192 kusů dětských pasících souprav a 316 balíčků pornografických karet spotřebovaly osádky dvou autobusů, které se podrobily celní kontrole na hraničním přejezdu v Hatích. I v tomto případě celníci zabránili výnosné šmelině.

Nejinak tomu bylo v případě, kdy celníci z osobním vlaku z Vídně odhalili v Děvínské Nové Vsi 152 pánských a dámských náramkových hodinek a 53 pánských košil v celkové hodnotě 29 100 korun.

Známostské okurky chutnají doma i za hranicemi. Tento fakt mohou potvrdit i celníci v Hatích, kteří ve voze západoněmeckého turisty našli 45 lahví a 39 velkých plechovek se známostními okurkami, takže bylo na první pohled jasné, že to dotyčný západoněmecký turista s osobní potřebou přehnal.

Ani nejnáruživější kuřák nemůže počítat s tím, že celníci vezmou jako osobní potřebu 60 kartonů amerických cigaret, což představuje 12 000 korun. A to tím spíše, když bylo později zjištěno, že jedna krabička cigaret ukrývala větší množství polských zlotých. Případ objevili ve spolupráci s polskými orgány pracovníci celnice Lichkov.

STAROŽITNOSTI VYVÁZET LZE, ALE...

...jen za splnění základních předpokladů, že budou zakoupeny v prodejnách Tuzexu, Artie, nebo Dila či Diela, anebo že turista bude mít vývozní povolení. Ovšem, všem těmto možnostem předchází souhlas příslušných institucí, které zaručují to, aby z naší republiky nebyly vyváženy vzácné kulturní památky.

Není ale normálním turistou ten, kdo vyváží starožitné předměty bez povolení a jejich cena dosahuje 20 000 korun. O rafinovanosti těchto dvou západoněmeckých cestujících svědčí i to, že pod prořízlou podšívkou kabely nalezl celník různé prstény, miniatury a brože. A paruka navíc skrývala spony ze slonoviny, české granáty a další brože. Že se v tomto případě jednalo o vyložené překupníky, svědčí fakt, že mezi zadrženými věcmi byly nalezeny i staré dvoukoruny, které svou velikostí odpovídají dnešním čs. třikorunám. A ty jsou zase stejné jako západoněmecké marky, jimiž — jak vidět — plní automaty i západoněmečtí občané. Že však politický důsledek jde na konto naších občanů, o tom není pochyb.

S turistikou nemá rozhodně nic společného krádež kulturních památek, které se pak pachatelé, nebo jejich komplici, pokoušejí převézt za hranice. Tak tomu bylo v případě, kdy západoněmecká občanka předložila k celní kontrole dva velké kufry. Když ale byla požádána, aby je otevřela, prohlašovala, že zapomněla v hotelu klíčky. Ale na celnici mají k dispozici celou krabici nejrůznějších klíčů a klíčků. Když pak po chvíli našli ten pravý a otevřela se víka kufrů, ztratila cestující předstíraný klid. Nebylo divu. Kufry totiž obsahovaly rozřezané části betlému, ukradeného před časem na jednom našem zámku. A tak rozyňátí celníci ve spolupráci s orgány Bezpečnosti zabránili ochuzení našeho státu o významnou kulturní památku.

Zásahem pracovníků celní správy neopustily naši republiku četné další starožitné předměty, jako figurální keramika a porcelán, různé hodiny, obrazy, cínové a mosazné nádoby, dřevěné a kovové sošky svatých, staré zbraně a kolovrátky, hrací skříňky, starý nábytek apod. Na základě příslušných dokladů propouštějí však celníci věci, na něž se nevztahuje zákon o kulturních památkách a předmětech muzejní hodnoty.

OCHRÁNCI EKONOMICKÝCH I POLITICKÝCH ZÁJMŮ REPUBLIKY

O celnících se oprávněně říká, že jsou ochránci ekonomických zájmů státu. Pracovníci celní správy ČSSR plní však stejně zodpovědně úkoly, které spadají do politické oblasti.

Není normálním turistou ten, kdo vyváží radiové lampy pro čs. emigranty, jakož i korespondenci honebních ČSSR, ačkoliv k celnímu projednání přihlásil pouze pivo a drobné dárkové předměty. Co říci o cestující, která pro svou soukromou potřebu dovážela do ČSSR 39 knih náboženského charakteru, 120 růženců, 650 svatých obrázků a 130 mariánských přívěsků a kromě toho nezákonně dovážela 6900 korun v hotovosti.

Jsou „hosté", jejichž rezervní kolo u auta neslouží pro případ píchnutí, ale je naplněno nejrůznější protistátní literaturou a časopisy, jejichž obsah hrubě pomlouvá naši republiku a spojenectví se Sovětským svazem, jakož i spolupráci s ostatními socialistickými státy.

Ani o pornografickou literaturu, brožury Sex, pornografické hony či nejrůznější kuriózní naše republika nestojí. Po odebrání celními orgány skončí ve stoupě.

Pochopení u celních orgánů nenalezne pochopitelně ani ti černí pasažéři, kteří by — tak jako občanka E. H. — hledali možnost k ilegálnímu přechodu hranic na podvozku francouzského kuriéru či v jiných podobných úkrytech. Také tito „turisté" museji počítat s bdělostí a zásahem pracovníků celní správy ČSSR.

Tito „turisté" na čs. hraničních přechodech zelenou nemají a ani v budoucnu mít nebudou. Zelenou však budou mít zcela určitě ti, kdož jedou do zahraničí za poznáním a rekreací, za navázáním nových přátelství a družby, za opravdovou turistikou.